

Posudek BP Sylvy Filačové *Současné české neologismy z oblasti sportu*

S. Filačová si ke své BP vybrala velmi dynamické a ne zcela snadno uchopitelné téma, současné sportovní neologismy. V úvodu na základě definic v odborné literatuře vymezuje pojem neologismus a popisuje způsoby vzniku neologismů (v zásadě tvoření z domácích zdrojů a přejímání), v kapitole 5 potom klasifikuje neologismy podle slovních druhů a substantiva dále podle 4 sémantických okruhů: *Pojmenování osob, Jména přechýlená, Pojmenování sportů a sportovních disciplín a Ostatní pojmenování z oblasti sportu*. Desetinné třídění užívané v práci tu někdy neplní svůj účel: kapitola 4 *Přejaté neologismy* by zjevně měla být podřazena kapitole 3 *Vznik neologismů*, podkapitola *Fundace a motivace* (3.4.) by neměla být na stejné úrovni jako podkapitoly *Tvoření slov, Sémantické tvoření a Tvoření víceslovných pojmenování* (3.1.-3.3.) apod.

Již sama otázka, jaká slova by měla být klasifikována jako neologismy, je značně problematická, jak si autorka sama uvědomuje v úplném závěru své práce. Jednak se definice a charakteristika neologismů u různých autorů dosti výrazně odlišují, jednak je zřejmé, že výkladové slovníky a lexikální databáze nezachycují všechna slova, která se již v jazyce určitou dobu užívají. Autorka si zvolila určitá kritéria a celkem konzistentně se jich drží, nicméně v soupisu neologismů je celá řada slov či slovních spojení, která lze považovat jako neologismy jen velmi stěží - *biatlonový, forčekovat, benč/bench, deblový, dorážka, golfák, liftovaný, orientační běžec, penaltový, poločasový, přehlavičkovat, třetiligový, zasměčovat, zblokovat, cyklokrosař, rallye* aj. (poslední dvě slova se vyskytují v Kartotéce lexikálního archivu s doklady od 70., resp. 60. let). U slova *předstoper* jde dnes naopak skoro o archaismus – v dnešním fotbale s obranou hranou v řadě se již tento termín běžný zvláště v 80.-90. letech téměř nepoužívá.

Jinak je ale získaný materiál velmi zajímavý a autorka se v něm i přes jeho značný rozsah slušně orientuje. Vzhledem k tomu, že výběrově uvádí i neologická sousloví, se vkrádá myšlenka, zda by nestálo za to, zaměřit se jen na určitou sportovní oblast a prozkoumat ji důkladněji právě mj. z hlediska nových, často metaforických sousloví (např. ve fotbale *hluboký blok, vysoké napadání, štít (štítový záložník), rozdílový hráč* apod.). Právě v oblasti metafory se nemohu ztotožnit s autorčíným pojetím neosémantizace – zatímco termíny *domestik, puškař, univerzál* či *helikoptéra* (jako druh skoku) lze jako neologismy bez problémů uznat, kontextové metafory jako *demolice* ve významu 'vysoká porážka', *přestřelka* 'zápas s vysokým skóre' či *uprchlík* (v cyklistice) sem podle mého evidentně nepatří. Zajímavý případ je *exekutor (penalty či trestného kopu)*: slovníky (PSJČ) uvádějí význam 'vykonavatel něčeho' jako zastaralý, přesto bych toto slovo nebral jako příklad neologického sémantického tvoření (mimořadně Kartotéka lexikálního archivu má doklad v souvislosti s penaltami již z r. 1956). Jen na okraj podotýkám, že pasáže z tisku ilustrující sémantické tvoření na s. 16-17 jsou bezdůvodně dlouhé a vzbuzují dojem, že autorka chtěla poněkud natáhnout text čítající celkem pouhých 43 stran.

Připomínky bych měl i k části o přejímání z cizích jazyků, tj. především z angličtiny. Autorka tu čerpá především z práce D. Svobodové, některé věci jsou ale problematické. Nezdá se mi účelné uvádět soupis příkladů substituce cizích grafémů českými, zvláště když je mezi anglicismy i slovo francouzského původu (*parkour*); stačí napsat, že slova při adaptaci podle původní výslovnosti nahrazují původní hlásku nejbližší hláskou českou (a následně odpovídajícím grafémem) a komentovat spíš odchylky (*tulup, gól, debl* apod.). Smysl mi nedávají formulace *u grafémů, které se ve výslovnosti realizují jako vokály, nejčastěji dochází k označení kvantity samohlásky* (s. 27) a (...) *u vokálních grafémů nebo jejich skupin se při počestvování na základě výslovnosti jeví jako nejbližší skupiny grafémů ej a aj* (s. 28). Tvzení *významněji než dříve se nyní v jazyce projevují adaptační mechanismy* (s. 23, asi přejaté ze Svobodové) je v určitém rozporu s konstatováním v závěru (podle mě správným), že

počešťování grafické podoby u přejímek je spíše pocíťováno jako nežádoucí. Tento dnešní stav by stál za rozsáhlejší komentář.

Stylistická úroveň práce je uspokojivá, ač vedle již zmíněných problematických formulací lze uvést ještě některé další neobratnosti: *rozšíření nových sportů nepochybně souvisí s větším stykem se zahraničními zeměmi* (s. 8), *tento způsob (...) je založen na užití již existujícího pojmenování na nový pojem* (s. 16), *u některých deklinovaných tvarů jsou nutné nepárové alternace včetně palatalizací (...), stejně jako probíhají u substantiv českých* (s. 29). Překlepy a interpunkční nedostatky (objevující se především v souvislosti se zkrácenými citacemi) nepřekračují únosnou mez.

I přes uvedené připomínky BP Sylvie Filačové nepochybně splňuje nároky kladené na podobný typ prací, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnocení „velmi dobře“.

1.9.2014

doc. PhDr. Jiří Rejzek, Ph.D.